

3.5:34.

GESCHIEDENIS

VAN

DE GEMEENTEN

DER

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN,

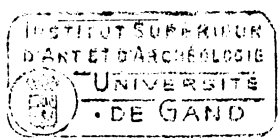
DOOR

Frans de Potter en Jan Broeckaert.

TWAALFDE DEEL.

Gotten, Grammene, Olsene, Poete, Ursel, Woutergem, Zulte.

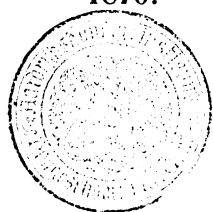
TAFEL VOOR DE 12 DEELEN (EERSTE REEKS.)

GENT,

DRUKKERIJ C. ANNOOT-BRAECKMAN, KOORNMARKT.

1870.

GRAMMENE.

I.

BESCHRIJVING VAN HET DORP. — De naam dezes dorps is bij dezulken, die in het vak van etymologie gelijk de goede VAN VAERNEWIJCK oordeelen, niet weinig welkom geweest. Ook aarzelen zij niet hem, evenals het er aanpalende Gottem, van de Gotten of andere Noordsche volkeren af te leiden, en zeggen, tot staving hunner meening, dat Grammene niets anders dan een verblijf van *gramme* lieden kan beteekenen, zooals de geaardheid dier overweldigers moet geweest zijn. Daar wij het met de Gotten en Wandalen, als stichters, niet hoog op hebben, en 't ook niet met kanunnik DE SMET houden kunnen, die Grammene van *Grimmert* of *Grimoald* afleidt, geven wij in bedenking, of Grammene niet zou ontstaan zijn van *grend*, *grem*, *grim*, die oudtijds *woest*, *onvruchtbaar*, *onbebouwd* beteekenden, en waarvan *Grembergen* (bij Dendermonde), *Grimbergen* (in Brabant), en *Grimmingen* (bij Geeraardsbergen) ook zijn afgeleid. Men schreef den naam dezes dorps in 1121, *Grimmine*; in 1144, *Gremmine*; in 1156, *Gremmene*; in 1165, *Grammine*; in 1171, *Gremina*; en in 1244 en 1278, *Grammene*.

Deze gemeente is zeer klein, als hebbende slechts eene opper-

vlake van 505 hectaren⁽¹⁾ en eene bevolking van 654 zielen⁽²⁾. Zij ligt op 50° 58' 56" poolshoogte en 1° 8' 19" ten oosten der middaglijn van Parijs, en grenst ten noorden aan Wontergem en Vinkt, ten oosten aan Deinze, ten zuiden aan Machelen en Gottem, en ten westen aan deze laatste gemeente en aan Wontergem.

Behalve de *Leie*, die de zuidergrens dczer gemeente met Machelen vormt, en de *Vondel-* of *Mandelbeek*, die Grammene van Gottem en Wontergem scheidt, worden hier geene waterloopen van belang aangetroffen.

De steenweg van Deinze naar Tielt en de deze beide plaatsen vereenigende spoorbaan doorsnijden het grondgebied, dat, over het algemeen, effen en vlak en ten gehuchte kleinen Driesch 15 meters 70 c. boven de lage Zee te Oostende ligt.

Er zijn drie wijken : de *Driesch*, *Panne* en *Verlorenhoek*.

De landbouw en de vlashandel zijn om zoo te zeggen het eenige bestaanmiddel van de ingezetenen dezer gemeente. De bodem verschilt weinig van dien van 't naburige Gottem, behalve dat men hier minder meerschen en meer houtplantingen aantreft. Volgens het *Dictionnaire géographique* van VAN DER MAELEN telde men er in 1850 13 paarden, 4 veulens, 85 koeibeesten, 29 kalvers, 71 varkens en 50 geiten, terwijl, blijkens de algemeene landbouwstatistiek van 1846, er toen 22 paarden, 165 koppen hoornvee, 22 kalvers, 100 varkens en 65 geiten waren. 2 landbedrijven hadden op laatstgemeld tijdvak ieder eene uitgestrektheid van 25 tot 50 hectaren; 2 andere hadden een gebruik van 15 tot 20 hectaren. Men zaaide er 6 hectaren 61 aren tarwe, 105 h. 16 ar. rogge, 52 ar. gerst, 10 h. 12 ar. haver, 1 h. 70 ar. boonen, 3 h. 95 ar. boekweit, 14 h. 14 ar. koolzaad, 19 h. 18 ar. vlas, 15 h. 78 ar. klaver, en plantte er 23 h. 63 ar. aardappelen. Er waren bovendien 24 h. 96 ar. meerschen en weiden, 6 h. 59 ar. boomgaard, 1 h. 56 ar. tuin en 21 h. 52 ar. bosch. — 150 mannelijke en 47 vrouwelijke leden van gezinnen, geholpen door

(1) Volgens SANDERUS had deze gemeente eene oppervlakte van 250 morgen.

(2) In 1801 telde men er 479 zielen, waaronder 26 behoefligen.

18 mannelijke en 12 vrouwelijke loontrekkende dienstlieden, maakten de werkende landelijke bevolking uit. Het dagloon bedroeg 54 centiemen voor de mannelijke veldarbeiders, en 56 centiemen voor de vrouwelijke, boven den mondkost.

Nopens den ouden toestand des landbouws kunnen wij weinig mededeelen. Alleenlijk vinden wij in eene oorkonde van omtrent het midden der XVe eeuw, dat het klooster van Melle hier van Amelberga van Ghinderbuuten voor 120 pond groote een pachtgoed kocht, dat 15 bunder 545 roeden groot was, en eene jaarlijksche pachtsom opbracht van 4 pond 10 schellingen 2 penningen groote⁽¹⁾. Het *goed te Westaarde*, eertijds toebehoorende aan het klooster van Deinze, was mede eene aanzienlijke pachthoeve, die door de Fransche Republiek aangeslagen en verkocht werd. Zij was belast met eene jaarlijksche fondatie van 2 meukens rogge, ten voordeele van de kerk.

In de laatste bloeiende jaren der linnennijverheid waren er te Grammene niet min dan 100 getouwen werkzaam.

De registers van den burgerlijken stand klimmen op tot 1628; zij berusten ten gemeentehuize, terwijl de gemeenterkeningen van Grammene, van 1679 tot 1791, te Brugge in 't provinciaal archief worden bewaard.

De kermis valt op St.-Jansdag, den 24 Juni.

II.

HEERLIJKHEID. — De heerlijkheid van Grammene zal mogelijk eerst toebehoord hebben aan eene familie, die den naam dezes dorps droeg. De vroegst ons bekende is *Eustaas de Grammina*, die in talrijke oorkonden van 1142 tot 1188 genoemd wordt, en wien de bediening van kamerling des graven van Vlaanderen

(1) *Jaarregister van Gent, 1446-1448*, bl. 78.

werd opgedragen, een eerepost, die voor zijne opvolgers erfelijk was. Eustaas van Grammene moet een man van hoog aanzien geweest zijn, daar hij talrijke gewichtige akten van zijnen tijd bezegelde, en zijn naam doorgaans de eerste daarin voorkomt. Hij liet drie zonen achter : *Boudewijn*, die hem mogelijk in 't bezit der heerlijkheid evenals in de bediening van kamerling opvolgde; *Huwelijn* en *Geeraard van Grammene*. Boudewijn was in den echt getreden met Catharina van Belle, dochter van Geeraard, kastelein van Oudenburg; hij leefde niet lang, immers wij vinden hem voor de eerste maal als kamerling aangeduid in 't jaar 1196, en in 1206 was zijne weduwe met Gillis Berthout den Gebaarde hertrouwd. Bleef hij de heerlijkheid bezitten? Het valt te betwijfelen; althans geen zijner zonen, *Eustaas*, heer van Oudenburg, en *Geeraard*, volgde hem te Grammene op, terwijl daarentegen een zoon uit het tweede bed zijner weduwe, Lodewijk Berthout, in den echt trad met Sophia van Gaver, die toen vrouwe van Grammene was. — Van 't geslacht met den naam dezes dorps kennen wij nog : *Eustaas van Grammene*, zoon van den genoemden *Geeraard*, getrouwd met zekere Bela, en vader van *Boudewijn*, *Gillis* en *Margareta*, in de tweede helft der XIIIe eeuw; eindelijk *Izabella van Grammene*, echtgenoot van Jan van Gistel⁽¹⁾.

De heerlijkheid van Grammene behoorde later, en wel tot in de tweede helft der XIVe eeuw, aan de heerenfamilie van Schuurvelde, onder andere aan Sophia, gezeit van Beaufort, vrouw van Uitbergen en Schuurvelde, gehuwd in 1313 met Willem van Nevele en in 1331 overleden. Wij lezen bij L'ESPINOY, dat ingevolge eene overeenkomst tusschen Jan van Schuurvelde en zijne zuster Jakemijne, gehuwd met Jan van Rosiersbosch, opzichtsens de nalatenschap hunner ouders, de heerlijkheid van Grammene aan genoemde Jakemijne ten deele viel, als blijkt uit eene akte,

(1) Zie voor het zegel en de wapenen dezer Izabella : T. COMTE DE LIMBURG-STIRUM, *La Cour des Comtes de Flandre*, I, 66, in welk werk men ook de afbeelding ziet van 't zegel en tegenzegel van den eerstgemelden *Eustaas van Grammene*.

verleden voor de schepenen van Gedcele, te Gent, onder dagtekening van 19 October 1566.

Omtrent het einde der XIVe eeuw was Grammene het eigendom van Willem de Tolenaere, uitwijzens de rekening over 't baljuwschap van Kortrijk, van het jaar 1588, overgelegd door J. Pietersone.

Te rekenen van het laatste der XVe eeuw vinden wij Grammene in het bezit der edele familie De Beer. Jan de Beer, ridder, heer van Grammene, Lendeledé, 't Halewijnsche, Hemsrode, Vossenhole, enz., zoon van Andries de Beer en van eene dochter Van de Woestijne, was secretaris van Karel den Stoutte, griffier der raadskamer van Vlaanderen, en een der commissarissen, aangesteld door de drie Staten van Vlaanderen, om met Maximiliaan, koning der Romeinen, over den vrede te handelen, die den 30 October 1489 gesloten werd. Hij trad in den echt : 1° met Margareta de Baenst, die in 1483 kinderloos overleed, en 2° met Cornelia Veyse, vrouw van Nieuwerkerke en Meulebeke, die hem vijf zonen en twee dochters schonk. Hij ontsliep den 28 Juni 1495, en werd in het koor der Predikheerenkerk, te Gent, naast zijne eerste echtgenootte ter aarde besteld (1). Zijne weduwe stierf den 8 December 1552 (2), na, volgens GAILLARD (*Bruges et le Franc*, I, 320), eene tweede maal getrouwd te zijn geweest met

(1) Men las op zijne grafstede : « Sepulture van meester Jan de Beer, secretaris ende audiencier ons geduchts heeren shertoghen van Bourgoingne ende grave van Vlaanderen, die starf int jaer MCCCCXCV, den xxviii^{en} dach van Wedemaent. Ende joncvrauwe Margriete de Baenst, filia Guy, vvoorseyts meester Jans wijf was, die, viii jaren ghehuwt sijnde, starf in haer xxxij jaer, den xxvi^{en} van November MCCCCLXXXIIJ. Ende van Mr Franchois de Beer, filius Mr Jans, heere van Grammene, die starf den ix^{en} van Hoymaent MDXLIX. Ende van joncvrauwe Margriete de Beer, sijne sustere, weduwe van joncheer Lodewijc van Leeftael, wiens herte hier oock begraven licht, vrouwe van Lendeledé, die starf den v^{en} Meye in 't jaer MDLIIJ. »

(2) Zij werd begraven in de kerk te Meulebeke, onder eenen met koper beslagen steen, die het volgende opschrift droeg : « Hier light joncvrauwe Cornelia Veyse, f^a Jans en van mejonevrau Isabella van der Douve, weduwe van wijlent Mer Jan de Beer, in sijn leven erfachtich heer van Merckem, Grammene ende Lendeledé, die starf 1552 den 8 December. »

Karel Lem, schepene der stad Brugge in 1504, wiens uit dit huwelijk gesprotene dochter, Adriana, vrouw van Nieuwkerke en Meulebeke, zich tweemaal in den echt vereenigde en in 1550 ten grave daalde.

Frans, de tweede zoon van Jan de Beer en van Cornelia Veyse, op wien de heerlijkheid van Grammene verviel, overleed jonkman den 9 Juli 1549; hij werd opgevolgd door zijnen broeder Jan, heer van Merkem, Hemsrode, Vossenhole en Grammene, die in 1552 te Brugge huwelijk aanging met Anna-Catharina van Galen, vrouw van Dierendonk, den 14 Maart 1552 ontsliep, en drie zonen en drie dochters achterliet, waaronder Jan de Beer, heer van Grammene en Hemsrode, raadsheer van Brugge in 1558, overleden den 21 Juli 1586, na getrouwd te zijn geweest met Adriana van der Gracht, wier verscheiden plaats greep in 1592.

Hun zoon, Walter de Beer, is de laatste dezer familie, die de heerlijkheid van Grammene in zijn bezit had. Na hem, bepaaldelijk in 1628, vinden wij als heer van Grammene en Hemsrode aangeteekend Antoon van den Heede, in 1656 ontfangen en twee jaren later schepene van der Keure der stad Gent, en die beide heerlijkheden aan Adriaan van den Heede, heer van Spiere, verkocht. Hoe zij vervolgens aan den baron van Poeke zijn gekomen, zooals SANDERUS zegt, is ons onbekend.

De heerlijkheid van Grammene hing af van het leenhof van Kortrijk, en maakte deel van de roede van Deinze, later van die van Tielt⁽¹⁾. Het denombrement is ongelukkiglijk niet in onze handen gevallen.

Er was ook eene ammanij in dit dorp.

Er was nog eene andere heerlijkheid in deze gemeente ingesloten, met name het *Hof te Wiericxs*, waarover in onze geschiedenis van Wontergem breeder zal gehandeld worden.

In de rekeningen der leenverheffingen van 1405-1405 ontmoeten wij den naam van Rogier de Tolnare, ridder, als bezitter

(1) SANDERUS, *Verheerlykt Vlaendre*, 10.

van een leen in deze gemeente, hem toegekomen bij erfenis van zijnen broeder Willem, hiervoren reeds als heer van Grammene genoemd, en dat nadien overging tot zijne zuster Maria, gehuwd met Jan de Quinghem. Mogelijk was dit de zoogenaamde heerlijkheid van *Scheppers*, die insgelijks te Grammene was ingesloten.

De tiendeheffers waren : het kapittel der St.-Baafskerk te Gent, als opvolgster der St.-Baafsabdij, en de pastoor van Grammene. De *St.-Baafstiende* van Grammene werd in 1401 voor 10 pond groote Tournois, en in 1422 voor 6 pond groote verpacht. In 1451 bracht zij slechts 5 pond 10 schellingen op.

Jan de Meyere, baljuw van Grammene, onderteekende in die hoedanigheid den 17 Augusti 1516 de costumen van Deinze.

Baljuws van Grammene.

Jan de Meyere	1516
Pieter van Coppenolle	152*
.
Jacob van Coppenolle	1622
J.-B. de Wint.	1685
Geeraard de Schepper	1690
Jacob Coene	1698
Joost van Wonterghem.	1706
Jan de Brusheere	1710
Hyacinth van der Wee.	1715
.
Benedict-Ferd. Mcheus.	1773

Ammans.

Lieven van Dammen	1688
.
Jan Vermandele.	1720
Gillis d'Huyvetter	1725

Burgemeesters.

Geeraard van der Meerssche	1660
.	
Karel van Daele	1690
Daneel van Speybrouck	1694
Jan Vermandele	1700
.	
Pieter Coddens	1720
Jan Bruyneel	1725
.	
Jan de Blauwere	175*
.	
Albert Vermandele	1801
B. Vermeersch	1808
Adriaan van Houte	1812
B.-F. van de Keere	1817
F. de Smet	1850
Ivo de Smet	1852
L. van Damme	1855
C. de Moor	1867

III.

GESCHIEDENIS. — Wij weten in dit hoofdstuk over Gramméne niets anders aan te teekenen, dan dat, volgens eene officieële opgaaf, deze gemeente gedurende de jaren 1645 en 1646 een verlies van niet min dan 25,648 pond onderging. Is dit te zeggen, dat er anders geene historische gebeurtenissen op haren bodem hebben plaats gehad? Stellig neen; want waar zou men de plek in Vlaanderen zoeken, die niet meer dan eens, gedurende de zoo menigvuldige oorlogen en beroerten, van het een of ander bloedig

feit is getuige geweest? Het stilzwijgen der kroniekschrijvers en het gemis aan de ons gewoonlijk daaromtrent inlichtende oorkonden is alleenlijk de oorzaak, dat Grammene's historiek hier zoo beperkt voorkomt.

IV.

KERK VAN GRAMMENE. — Men verhaalde ons over den oorsprong dezer kerk eene legende, die veel overeenkomst heeft met degene, welke wij in onze monographie van Bachte-Maria-Lerne hebben medegedeeld. Hier ook zouden het twee zusters geweest zijn, die, eene kerk willende stichten, het over de standplaats niet konden eens worden, zoodat de eene zich daarover *gram* maakte en op hare eigene kosten de kerk van Grammene bouwde, terwijl de andere er eene te Gotten oprichtte.

Dat deze kerk zeer oud is, kan niet geloochend worden. Haar bouwtrant en hare toewijding tot den H. Jan-Baptist bewijzen zulks. Ongelukkiglijk werd zij op het laatste der XVIe en in de XVIIIe eeuw gedeeltelijk gewijzigd, en heeft zij daardoor veel van haar oorspronkelijk karakter verloren. Zij bestaat uit eenen tamelijk breedten beuk met eenen transept of kruisbeuk, en is, gelijk overigens al de oude kerkgebouwen, zeer laag van gewelf. De achthoekige toren met gelijke spits rijst op boven den voorgevel, en bevat aan iedere zijde een ogivaal venster, waarvan de drie langs den Leikant, vermoedelijk ter verbetering van het klockgeluid, zijn toegestopt. Het vierhoekig eindigend koor is door twee en iedere arm des kruisbeuks door één Gothisch venster verlicht. De overige vensters, ten getale van vier, zijn gemoderiseerd. Sporen van deuren worden van weerszijden dezer kerk aangetroffen; die ten noorden had slechts 0^m90 breedte. Het gewelf, waarvan men nog de eikenhoutene ribben ziet, dagteekent van 1762.

Het inwendige dezer kerk is zeer sierlijk. Op het hoogaltaar

hangt eene schilderij, in den trant van RUBENS, van de XVIIe eeuw, voorstellende de *Afdoening van het kruis*; men ziet er ook eene schoone tombe, in wit en blauw marmer, door eenen goeden meester gebeeldhouwd, en die in 1792 voor deze kerk ten prijze van 88 pond 6 schellingen 8 grooten gekocht werd. De schilderij op het altaar van St.-Jan-Baptist, voorstellende de *Onthoofding van dezen heilige*, is mede niet zonder verdienste.

De communiebank is goed gesneden en prijkt met de afbeelding van de *Verbondsark* en het *Laatste Avondmaal*. Zij dagteekent van de verledene eeuw. De biechtstoel en de doksaal dragen het jaartal 1654.

Verders troffen wij hier een oud en goed gesneden levensgroot witgeverfd beeld van *St. Jan met het Lam Gods* aan, en eene groote koperen offerschaal, met een Duitsch opschrift, van de XVIIe eeuw.

De achthoekige voet der doopvont, in blauwen hardsteen, is van de XVe eeuw.

Op de klok leest men enkel 't volgende :

GUILLELMUS VOLANT ME FECIT ANNO 1808.

Verscheidene zerksteen en bedekken den kerkvloer, onder andere die van den pastoor Imbert Wytman, vóór 't O.-L.-Vrouw-altaar, en waarvan wij 't opschrift hier mededeelen :

Sepulture van heer ende m^r Imbertus Wytman, oudt ontrent de 60 jaeren, gheboren van Oosterwyck in de Kempen, pastor in syn leven der prochie van Grammene den tyt van 18 jaeren, overleden den 7 November 1675. R. I. P.

Er bestaat in deze kerk eene broederschap van den H. Jan-Baptist, te wiens eer alle jaren, te beginnen van den Zondag vóór zijnen feestdag, eene solemneele novene gevierd wordt. Vroeger (zegt De CASTILLON), werd de kerk te dezzer gelegenheid druk bezocht, gelijk er, 't geheele jaar door, talrijke bedevaarders kwamen.

Het patronaat over de kerk werd in 1121 door Lambert,

bisschop van Doornik, aan de St.-Baafsabdij opgedragen, en behoorde sedert de afschaffing dezes stichts aan den bisschop van Gent.

In 't handschrift van DE CASTILLOX hebben wij nog de volgende aanteekening omtrent deze parochie gevonden :

De pastoor genoot het derde deel der tiende, ongeminderd eenige kleine tienden van 't St.-Jansaltaar. Het kapittel van St.-Baafs verleende hem jaarlijks eene competentie van 100 gulden, doch deze gift was belast met eene Zaterdaagsche mis. Ook ontving hij de vleeschtiende en de offerpenningen.

De koster, die door den heer der plaats werd aangesteld, genoot van gemeld kapittel 15 gulden; hij had recht op de bijvallen, en bewoonde een onbelast huis, dit laatste evenwel onder beding, tweemaal daags de bedeklok te kleppen.

In 't begin der XVIIIe eeuw waren te Grammene 120 communicanten.

De oude pastorij stond op eenen afstand van 10 minuten van de kerk. De tegenwoordige werd gebouwd in 1762.

Pastors van Grammene.

Arnold Cop	1310
.
Imbert Wijtmans	1657
.
J. de Zitter	1725
Marten Croesel	17..
Frans Croesel	17..
Jan-Domien Paulus	1755
Reinier-Jacob Backx	1762
Frans Volckerick	1789
J.-D. van der Rasieren.	1796
J.-A. Vlaming	1808
P.-B. van der Meersch	1814
L.-A. Bogaert.	1848
Jozef Hoogstoel	1860

